

PŘIPOMÍNKY K NÁVRHU OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

I. PŘIPOMÍNKY K §§ 43 – 51 (Omezení a zbavení svéprávnosti)

1. Obecná připomínka:

Navrhujeme změnit nadpis této části na „Uplatňování způsobilosti k právnímu jednání“, neboť tato část je širší a týká se i opatření, která nepředpokládají zbavení nebo omezení způsobilosti k právnímu jednání. Na základě navržených změn by rovněž měla být jednotlivá ustanovení uspořádána odlišně.

2. Obecná připomínka:

Doporučujeme nahradit pojem „svéprávnost“ pojmem „způsobilost k právnímu jednání“, neboť přestože jej znala dřívější právní úprava, v obecném jazyce získal termín „svéprávnost“ pejorativní konotaci a osobami zbavenými či omezenými ve způsobilosti k právním úkonům je vnímán jako stigma. Podnadpis této části proto navrhujeme uvést v tomto znění: „Omezení způsobilosti k právnímu jednání“. Dále doporučujeme upravit terminologie v celém textu zákona (zejména § 19, § 20, § 479).

3. Navrhujeme vložit následující nové ustanovení:

„§ 44d

- (1) Jestliže člověk potřebuje podporu při uplatňování způsobilosti k právnímu jednání, aniž by tato způsobilost byla omezena, může mu být na základě dohody poskytována podpora podpůrcem. Soud ustanoví podpůrce na základě písemné dohody podpůrce a podporovaného nebo jejich ústního prohlášení učiněného před soudem. Jednomu podporovanému může být ustanoveno i více podpůrců.
- (2) Podpůrce má právo být přítomen při všech jednáních podporovaného a zprostředkovávat mu informace a poskytovat rady. Při právním jednání učiněném v písemné formě může podpůrce připojit svůj podpis s označením své funkce, případně popisem podpory, kterou mu při jednání poskytl.
- (3) Podpůrce může vznést námitku neplatnosti právního jednání podporovaného podle obecných ustanovení.
- (4) Podpůrce nesmí nevhodným ovlivňováním podporovaného vážně ohrozit jeho zájmy nebo získat neoprávněný prospěch.
- (5) Soud podpůrce odvolá na návrh podporovaného, nebo jestliže podpůrce závažným způsobem porušuje své povinnosti.“

Kromě alternativ k omezení způsobilosti, se kterými již návrh počítá, doporučujeme upravit i institut „podporovaného rozhodování“, kde by místo opatrovníka figurovala formálně ustanovená „podporující osoba“ (například jmenovaná soudem na návrh

podporované osoby), která by se formálně neúčastnila právního jednání podporované osoby, pouze by toto jednání facilitovala, pomáhala jí přijímat rozhodnutí a realizovat právní jednání. Právní úprava alternativ k opatřením zasahujícím do způsobilosti k právním úkonům je v souladu s čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením a bude odpovídat i připravovanému doporučení Rady Evropy k alternativám k opatrovnictví.

4. Navrhujeme vložit nové ustanovení v tomto znění:

„Nikdo nemůže být zbaven způsobilosti k právnímu jednání“.

Od smluvních stran Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením se očekává legislativní reforma, která nahradí tradiční systém založený na „náhradním rozhodování“ přístupem založeným na „podporovaném rozhodování“. Právě úplné zbavování způsobilosti k právním úkonům je typické pro náhradní rozhodování. Alternativy k opatrovnictví, založené na principu podporovaného rozhodování by se měly uplatňovat i ve výjimečných případech, kdy osoba potřebuje asistenci téměř při všech právních úkonech.

Zbavení svéprávnosti je institutem, od kterého se v moderních právních řádech upouští, a to z toho důvodu, že zasahuje do základních práv a svobod člověka v míře, která odporuje principu proporcionality. V naprosté většině případů je posuzovaný člověk schopen vykonávat alespoň některé úkony. I v případě, že v některých oblastech člověk není způsobilý, nemusí to pro něj znamenat žádné nebezpečí, žádnou konkrétní hrozící újmu jeho právům a zájmům. Pokud ale soud rozhodne o zbavení způsobilosti člověka, aniž by zkoumal jeho schopnosti ve všech jednotlivých oblastech a identifikoval konkrétní újmu, která mu v těchto oblastech hrozí, rozhodnutí nebude odpovídat zásadě proporcionality. Soud má v zásadě možnost vymezit rozsah omezení svéprávnosti tak, že obsáhne všechny oblasti, ve kterých má člověk sníženou schopnost uplatňovat svou způsobilost k právním úkonům a současně mu v důsledku toho hrozí konkrétní újma. Institut zbavení svéprávnosti se tak jeví jako zastaralý a nefunkční v moderní společnosti.

S tím, že osoby budou schopny samostatně jednat v nevýznamných a běžných záležitostech každodenního života ostatně počítá i navrhované ustanovení § 51.

Experti se shodují, že způsobilost k právním úkonům není konstantní, ale kolísá v čase. Schopnosti osob, které potřebují podporu při uplatňování svých schopností, by se měly rozvíjet, k čemuž může dojít jedině v případě, že osoba bude moci uplatňovat svou způsobilost ve všech oblastech a v čase, kdy je to možné. Úplné zbavení způsobilosti k právním úkonům by takové podpoře schopností osob bránilo a znamenalo by bariéru pro rozvoj nových schopností. Takový přístup není v souladu s principy individuálního určování potřeb, podpory aktivity a rozvoje samostatnosti, motivování k činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilování sociální začleňování podle zákona o sociálních službách, které se nepochybně musí uplatnit i v této oblasti.

Zásada maximálního uchování způsobilosti vyplývá i z principu 3 Doporučení Rady Evropy č. 99(4) a z čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

5. K § 43:

Navrhujeme uvést v následujícím znění:

„(1) K omezení způsobilosti k právnímu jednání lze přistoupit jen v zájmu člověka, jehož se to týká, po jeho shlednutí a s plným uznáním jeho práv a jeho osobní jedinečnosti. Omezit způsobilost k právnímu jednání člověka je možné pouze, je-li to nutné k ochraně jeho zájmů, jestliže by mu jinak prokazatelně hrozila konkrétní újma, a nepostačí-li k ochraně jeho zájmů mírnější a méně omezující opatření (§ 44a, § 44d a §

49), a to v míře nezbytné k dosažení tohoto účelu. Důvodem omezení způsobilost k právnímu jednání člověka nemohou být pouze problémy s jeho komunikací.

(2) Omezit způsobilost k právnímu jednání člověka může jen soud způsobem, který stanoví zákon. Soud je vždy povinen vyslechnout jeho vyjádření nebo jinak zjistit jeho stanovisko a vycházet z něj. Zjištění stanoviska člověka soud provede odpovídajícími komunikačními prostředky nebo prostřednictvím tlumočnicka.“

Viz odůvodnění k připomínce č. 1 (terminologie) a připomínce č. 2 (nemožnost zbavit svéprávnosti).

Navržený text upřesňuje podmínky pro omezení způsobilosti k právnímu jednání. Jako závažný zásah do práva na soukromí musí důvody pro omezení způsobilosti k právnímu jednání splňovat i kritéria vyplývající z čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech, tj. že musí sledovat legitimní cíl nebo cíle obsažené v čl. 8 odst. 2 Úmluvy. Kromě toho musí být každý zásah proporcionální ve vztahu k danému legitimnímu cíli. Podmínky pro omezení způsobilosti by proto měly obsahovat definici legitimního cíle, který je sledován a kterým je ochrana zájmů dotčené osoby, tedy ochrana před konkrétní újmou, která by jí jinak hrozila. Újma může spočívat buď v právním jednání, která osoba učiní (např. nevýhodně prodá majetek) nebo v právním jednání, které osoba neučiní (např. nezajistí si poskytování sociálních služeb). Omezení způsobilosti k právnímu jednání ale může být přípustné jen pokud je prokázáno, že taková konkrétní újma existuje, jinak by takový zásah do práv osoby nemohl být považován za proporcionální v souladu s čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech. Ve vztahu k záležitostem, kde taková konkrétní újma nehrozí, proto k omezení způsobilosti k právnímu jednání dojít nemůže (viz rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Shtukaturov v. Rusko* ze dne 27. března 2008, stížnost č. 44009/05). V oblastech, kde není prokázána hrozba konkrétní újmy, je možno přistoupit k mírnějším opatřením jako je například ustanovení opatrovníka bez omezení způsobilosti.

Ustanovení o tom, že důvodem omezení způsobilost k právnímu jednání člověka nemohou být pouze problémy s jeho komunikací má zabránit uplatňování tohoto opatření v případech, kdy osoba má pouze obtíže s vyjadřováním, nikoliv s činěním rozhodnutí a projevováním vůle.

Jestliže úprava v občanském zákoníku počítá i s ustanoveními procesní povahy (viz např. § 43, § 401 návrhu), měla by být důslednější. Praxe soudů je i po novele o.s.ř. z roku 2005 taková, že v řízení o způsobilosti k právním úkonům vyšetřovaný obvykle není vyslechnut na doporučení znalce a ani není informován o svém právu požadovat výslech.

6. K § 44 odst. 1:

Navrhujeme uvést v tomto znění: „Soud může omezit způsobilost k právnímu jednání člověka v určitém rozsahu, jestliže pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není v některých záležitostech schopen právně jednat sám anebo s podporou.

Viz odůvodnění k připomínce č. 1 (terminologie) a připomínce č. 2 (nemožnost zbavit svéprávnosti).

Navržený text ustanovení zdůrazňuje subsidiaritu omezení způsobilosti k právnímu jednání tím, že omezení způsobilosti nemá být umožněno, pokud postačí opatření mírnější – tj. rozhodování s podporou. To odpovídá i ustanovení čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. Rozhodování s podporou zahrnuje jak ustanovení opatrovníka bez omezení způsobilosti (§ 396) a podporované rozhodování (§ 44d), tak i jiné formy podpory, které nebudou výslovně upraveny občanským zákoníkem.

Slova „anebo pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčeké vášni

představující závažnou duševní poruchu,“ navrhujeme vypustit, neboť závislosti již jsou obsaženy v pojmu „duševní porucha“. Závislosti jsou dle Mezinárodní klasifikace nemocí (verze MKN 10: Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a souvisejících zdravotních problémů ve znění desáté revize) zařazeny mezi duševní nemoci a poruchy chování, konkrétně jako diagnózy F10 až F19 (Poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním návykových látek). Termíny „chorobná závislost“ ani „chorobná závislost na hráčské vášni“ navíc nemají oporu v právní, psychiatrické ani psychologické terminologii.

7. Navrhujeme vložit nová ustanovení tohoto znění:

„§ 44a

Zletilému člověku, jehož schopnost uplatňovat způsobilost k právnímu jednání je snížena v důsledku duševní poruchy, která není jen přechodná, může být ustanoven opatrovník pro konkrétní záležitost anebo okruh záležitostí bez omezení způsobilosti k právnímu jednání (§ 398), jestliže to postačí k ochraně jeho zájmů.“

Viz odůvodnění k připomínce č. 1 (terminologie).

Toto ustanovení zakotvuje alternativu k omezení způsobilosti k právnímu jednání, která spočívá v ustanovení opatrovníka, aniž by způsobilost k právnímu jednání byla vůbec omezena, pokud takové opatření bude dostatečné pro ochranu zájmů dotčeného člověka. S touto možností počítá i ustanovení § 398. Text ustanovení opět zdůrazňuje subsidiaritu omezení způsobilosti a přednost užití mírnějších opatření, pokud jsou dostatečná. Ustanovení opatrovníka bez omezení způsobilosti představuje jednu z možných mírnějších alternativ. V tomto případě může opatrovník činit úkony pouze společně s opatrovancem (§ 398). Toto opatření bude vhodné zejména v těch případech, kdy není obava, že aktivním právním jednáním vznikne dotčené osobě újma, ale kdy by újma mohla vzniknout v důsledku toho, že osoba by sama určité úkony neučinila (například žádost o sociální dávky). Nezbytná pomoc bude v tomto případě poskytnuta ustanoveným opatrovníkem. Pro případ, že vůli opatrovance nebude možno zjistit, by měl být stanoven kontrolní mechanismus, jehož účelem je zajistit, že opatrovník nebude rozhodovat de facto samostatně. Viz připomínka k § 398.

§ 44b

(1) Způsobilost k právnímu jednání nemůže být omezena, ale opatrovník může být ustanoven bez omezení způsobilosti k právnímu jednání v těchto věcech:

- a) právní úkony vztahující se k pracovním vztahům a k zaměstnání,**
- b) sociální zabezpečení, žádost o přiznání dávek pomoci v hmotné nouzi a státní sociální podpory,**
- c) poskytování sociálních služeb,**
- d) rozhodnutí o ubytování,**
- e) poskytování zdravotních služeb,**
- f) procesní způsobilost.**

(2) Tímto ustanovením není dotčeno ustanovení § 398.

§ 44c

V těchto věcech nemůže být způsobilost k právnímu jednání omezena a nemůže být ustanoven opatrovník:

a) výkon volebního práva,

b) uzavření sňatku a žádost o rozvod,

c) prohlášení o otcovství, určení a změna jména dítěte, svolení k adopci vlastního dítěte, výkon rodičovských práv,

d) testamentární způsobilost.“

Viz odůvodnění k připomínce č. 1 (terminologie).

Pokud jde o ty nejosobnější právní úkony, nemělo by být možné, aby takové právní úkony činila za osobu, které se záležitost týká, třetí osoba (opatrovník) anebo aby byla omezena způsobilost osoby, které se záležitost týká, činit takové úkony samostatně. Mnohé právní řády tuto zásadu již respektují.

Ustanovení § 44b stanoví, pro které záležitosti by mělo být možné využít jako nejpřísnější opatření ustanovení opatrovníka bez omezení způsobilosti k právnímu jednání, za předpokladu, že nepostačí opatření mírnější.

Ustanovení § 44c obsahuje výčet záležitostí, pro které by nemělo být možné ani omezení způsobilosti ani ustanovení opatrovníka, ale pouze opatření mírnější (předběžná právní prohlášení, podporované rozhodování nebo neformální podpora). Každopádně v těchto záležitostech by měla osoba mít právo činit rozhodnutí a právní úkony samostatně, opatrovník může rozhodovat jenom společně s opatrovancem. Speciální ustanovení týkající se právního jednání v těchto oblastech (např. forma právního úkonu, atd.) by měla být obsažena ve zvláštních zákonech.

Aktuální světový trend je takový, že právní úpravy obsahují výčet věcí, ve kterých nemůže třetí osoba jednat jménem jiné osoby. Tato zásada se odráží i v zásadě č. 3 odst. 2 Doporučení Rady Evropy č. 99(4) .

8. K § 45 odst. 2:

Navrhujeme vypustit.

Navrhujeme, aby rozhodnutí o omezení způsobilosti k právnímu jednání bylo účinné na určitou dobu, a to nejdéle na 3 roky, nebo pro vyřízení určité záležitosti (§ 46 odst. 1). Přezkum z úřední povinnosti by potom nebyl nutný, neboť pokud by omezení způsobilosti mělo trvat i po uplynutí 3 let, musel by soud vydat nové rozhodnutí.

9. K § 46:

Navrhujeme uvést v následujícím znění:

„(1) O omezení způsobilosti k právnímu jednání rozhodne soud na dobu nutnou pro vyřízení určité záležitosti anebo na určitou dobu, nejdéle však na tři roky.

(2) Uplynutím stanovené doby zanikají právní účinky rozhodnutí, bylo-li však v této době zahájeno řízení o jejím prodloužení, trvají právní účinky rozhodnutí až do vydání nového rozhodnutí soudu, nejdéle však jeden rok od posledního dne stanovené doby účinnosti.“

Viz odůvodnění k připomínce č. 1 (terminologie) a připomínce č. 2 (nemožnost zbavit svéprávnosti).

Doporučujeme, aby soud rozhodoval o omezení způsobilosti vždy na dobu určitou, a to vymezenou buďto časem nutným k vyřízení určité záležitosti (např. koupě majetku) nebo max. na 3 roky. Varianta, kdy o omezení je rozhodnuto na dobu určitou se jeví jako příznivější pro osobu, jejíž způsobilost byla omezena, než rozhodnutí na dobu neurčitou, které by jednou za tři roky přezkoumával soud. Tato konstrukce více odpovídá zásadám subsidiarity, proporcionality a omezení jen na nezbytně nutnou dobu. Přednost omezení trvání opatření k ochraně osoby na určitou dobu vyplývá i ze zásady 14 Doporučení č. R (99) 4 Výboru ministrů o zásadách týkajících se právní ochrany nezpůsobilých dospělých osob a čl 12 odst. 4 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. V případě omezení způsobilosti na dobu nutnou k vyřízení určité záležitosti zanikne účinnost rozhodnutí v okamžiku vyřízení stanovené záležitosti.

Pro případ, že soud zahájí řízení, ale do uplynutí stanovené doby účinnosti původního rozhodnutí nevydá nové rozhodnutí, by měla být rovněž stanovena lhůta (navrhujeme lhůtu jednoho roku), aby byla ustanovení o periodickém přezkumu v praxi účinná.

10. K § 47:

Navrhujeme uvést první větu v následujícím znění: „Rozhodne-li soud, že omezí způsobilost k právnímu jednání člověka, musí současně rozhodnout i o ustanovení jeho opatrovníka.“

Viz odůvodnění k připomínce č. 1 (terminologie) a připomínce č. 2 (nemožnost zbavit svéprávnosti). Formulace ustanovení by měla zdůrazňovat, že nesmí dojít k žádné časové prodlevě mezi rozhodnutím soudu o omezení způsobilosti a rozhodnutím soudu o ustanovení opatrovníka. Taková praxe je bohužel rozšířená, ale je v rozporu s Listinou základních práv a svobod, jak konstatoval Ústavní soud (IV. ÚS 412/04). Aby k časové prodlevě nedocházelo, mělo by k rozhodnutí o způsobilosti k právnímu jednání i o ustanovení opatrovníka docházet v jednom řízení, ne ve dvou řízeních (řízení o způsobilosti k právním úkonům a opatrovnickém řízení), jak je tomu podle platné právní úpravy.

11. K § 47:

Navrhujeme odst. 2 označit jako odst. 3 a doplnit odst. 2 tohoto znění:

„(2) Jedné osobě může být ustaveno i několik opatrovníků. V případě, že soud ustanoví více než jednoho opatrovníka, rozhodne, jestli každý z nich je oprávněn jednat samostatně a ve kterých záležitostech, anebo že jednájí společně.“

Navrhujeme vložit ustanovení, které umožní ustanovit jedné osobě několik opatrovníků, kteří mohou být specializovaní na určité oblasti. Takové ustanovení je praktické, protože povinnosti opatrovníka vůči opatrovanci mnohdy znamenají velikou zátěž pro opatrovníka, opatrovníci také mohou být specializovaní jen na určité oblasti. Cílem tohoto ustanovení je zkvalitnění práce opatrovníků. Pokud si budou učiněné právní úkony opatrovníků odporovat, budou posouzeny podle ustanovení, které se týkají obecných ustanovení o právním jednání (§ 444 a násl.). Možnost ustanovit jedné osobě několik opatrovníků vyplývá i ze zásady 2 odst. 6 Doporučení č. R (99) 4 Výboru ministrů o zásadách týkajících se právní ochrany nezpůsobilých dospělých osob.

12. K § 47 odst. 2:

Navrhujeme uvést v tomto znění: „Opatrovníkem nelze ustavit osobu, jejíž zájmy jsou ve střetu se zájmy opatrovance, zejména zařízení, které mu poskytuje služby, nebo zaměstnanci tohoto zařízení.“

Z čl. 12 Úmluvy o právech osob s postižením vyplývá povinnost smluvních stran zajistit, aby opatření týkající se uplatnění právní způsobilosti zbraňovala jakémukoliv konfliktu zájmu, nejen „významnému“ konfliktu zájmů. Dále navrhuje formulačně upřesnit.

13. K § 48 odst. 1:

Navrhujeme uvést v následujícím znění: „Opatrovník je povinen udržovat s opatrovancem kontakt a aktivně se o něj zajímat. Opatrovník dbá na to, aby byla realizována všechna práva a zájmy opatrovance v souladu s jeho schopnostmi, představami a přáními, nelze-li tomu rozumně odporovat. Opatrovník dbá o zdravotní stav opatrovance.“

Doplnění první věty je nezbytné k tomu, aby opatrovník řádně vykonával svou funkci. V praxi dochází často k tomu, že opatrovník s opatrovancem vůbec kontakt neudrží a znemožňuje tak opatrovanci uplatňování způsobilosti k právním úkonům. Ostatní změny směřují k zestručnění a upřesnění formulace.

14. K § 48:

Navrhujeme doplnit odst. 2 tohoto znění:

„(2) Opatrovník je povinen při každém rozhodování opatrovance srozumitelně a prokazatelně informovat a vyslechnout jeho názory a přání. Opatrovník při plnění svých povinností vychází z názorů a přání opatrovance a respektuje je vždy, je-li to možné. Pokud není možné postupovat podle názorů a přání opatrovance, opatrovník postupuje v souladu s dříve vyslovenými přáními či právními prohlášeními opatrovance (§ 49). Pokud není možné postupovat v souladu s dříve vyslovenými přáními či právními prohlášeními opatrovance, řídí se opatrovník přesvědčením a vyznáním opatrovance. Pokud opatrovník nezná ani tyto, je povinen jednat ve prospěch a v nejlepším zájmu opatrovance.“

Zákon by měl dále stanovit jasný postup při rozhodování opatrovníka. Navrhované ustanovení § 48 odst. 1 sice stanoví, že opatrovník má přihlížet k názorům opatrovance a k jeho zvláštním představám a přáním. Nestanoví ale postup v případě, že názory, přání a představy opatrovance nejsou známy nebo naopak pro případ, že existuje i dříve vyslovené právní prohlášení. Prioritu by přitom měla mít přání opatrovance před jednáním v nejlepším zájmu opatrovance, pokud je to možné. Podmínkou pro to, aby opatrovník mohl brát v úvahu přání opatrovance, je to, že opatrovanec bude vhodným a prokazatelným způsobem informován o všech záležitostech, které se ho týkají. Povinnost informovat opatrovance tvoří současně jednu ze záruk proti zneužívání opatrovnictví.

Povinnost opatrovníka brát v úvahu přání opatrovance a vhodným způsobem jej informovat vyplývá i z čl. 12 odst. 4 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením a ze zásady 9 Doporučení č. R (99) 4 Výboru ministrů o zásadách týkajících se právní ochrany nezpůsobilých dospělých osob.

15. K § 49 odst. 1:

Navrhujeme nahradit slovo „svéprávný“ slovy „člověk způsobilý k právnímu jednání“.

Viz odůvodnění k připomínce č. 1 (terminologie).

16. K § 49 odst. 1:

Navrhujeme za slova „vůli“ doplnit slova „ohledně určitých záležitostí nebo“.

Předběžné právní prohlášení jako alternativa k omezení způsobilosti k právnímu jednání by mělo být umožněno nejenom za účelem volby opatrovníka, ale i pro jiné záležitosti, které zákon nemusí specifikovat. Může se týkat nakládání s majetkem či rozhodnutí o ubytování osoby, rozhodnutí o poskytování zdravotních služeb, apod. Toto rozšíření odpovídá i čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením a připravovanému doporučení Rady Evropy o zásadách týkajících se trvajících zmocnění a předběžných právních prohlášení pro případ nezpůsobilosti (Draft Recommendation on Principles concerning continuing powers of attorney and advance directives for incapacity). S předběžnými právními prohlášeními počítá i návrh zákona o zdravotních službách (institut dříve vyslovených přání - § 35 návrhu).

17. K § 49 odst. 4:

Navrhujeme nahradit slova „ke zbavení nebo omezení svéprávnosti“ slovy „k omezení způsobilosti k právnímu jednání“. Ve druhé větě doporučujeme vypustit slova „a souhlasí-li s ním“ a před slova „opatrovníkem ustaví“ vložit slova „s jejím souhlasem“.

Viz odůvodnění k připomínce č. 1 (terminologie) a připomínce č. 2 (nemožnost zbavit svéprávnosti). Druhý návrh směřuje k formulačnímu vyjasnění.

18. K § 49:

Navrhujeme doplnit nový odstavec šestý tohoto znění:

„(6) Týká-li se prohlášení jiné záležitosti, než je ustanovení opatrovníka, a je-li k nabytí jeho účinnosti třeba posouzení splnění určité podmínky, rozhodne o splnění této podmínky soud.“

Učiní-li člověk způsobilý k právnímu jednání právní prohlášení a současně určí podmínku, na základě jejíhož splnění má prohlášení nabytí účinnosti, bude třeba, aby o tom rozhodl soud. Soud o splnění podmínky může rozhodnout v řízení o způsobilosti k právnímu jednání nebo i mimo takové řízení.

19. K § 49:

Nvrhujeme doplnit nový odstavec sedmý tohoto znění:

„(7) Soud rozhodne, že prohlášení je neúčinné, změní-li se okolnosti podstatným způsobem tak, že člověk, který prohlášení učinil, by je za takových okolností neučinil, nebo by učinil prohlášení jiného obsahu.“

Zákon by měl stanovit mechanismus, který umožní prohlásit za neúčinné předběžné právní prohlášení, o němž lze předpokládat, že by jej neučinil, změní-li se podstatně okolnosti. Toto ustanovení odpovídá i připravovanému doporučení Rady Evropy o zásadách týkajících se trvajících zmocnění a předběžných právních prohlášení pro případ nezpůsobilosti (Draft Recommendation on Principles concerning continuing powers of attorney and advance directives for incapacity).

20. K § 50:

Navrhujeme slova „zbavení nebo omezení svéprávnosti“ nahradit slovy „omezení způsobilosti k právnímu jednání“.

Viz odůvodnění k připomínce č. 1 (terminologie) a připomínce č. 2 (nemožnost zbavit svéprávnosti).

21. K § 51:

Toto ustanovení předpokládá neplatnost právního jednání, učiněného samostatně opatrovancem, pokud nedojde dodatečně k jeho schválení opatrovníkem nebo způsobilým opatrovancem, zatímco ustanovení § 399 předpokládá platnost samostatných právních jednání opatrovance s tím, že je lze prohlásit dodatečně za neplatná, pokud opatrovance v jejich důsledku utrpěl újmu. Navrhujeme proto zvolit pouze jednu koncepci a text upravit tak, aby tato dvě ustanovení nebyla v rozporu.

22. K § 51 odst. 1:

Navrhujeme nahradit slovo „nesvéprávního“ slovy „člověka omezeného ve způsobilosti k právnímu jednání“ a slovo „svéprávnosti“ slovy „způsobilosti k právnímu jednání“.

Viz odůvodnění k připomínce č. 1 (terminologie) a připomínce č. 2 (nemožnost zbavit svéprávnosti).

23. K § 51 odst. 2:

Navrhujeme slova „zbavená svéprávnosti nebo osoba ve svéprávnosti omezená“ nahradit slovy „omezená ve způsobilosti k právnímu jednání“.

Viz odůvodnění k připomínce č. 1 (terminologie) a připomínce č. 2 (nemožnost zbavit svéprávnosti).

24. K § 2756:

Navrhujeme doplnit přechodné ustanovení tohoto znění:

„Osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům a osoby omezené ve způsobilosti k právním úkonům před nabytím účinnosti tohoto zákona nabudou plnou způsobilost k právnímu jednání 3 roky ode dne účinnosti tohoto zákona. O prodloužení omezení způsobilosti k právnímu jednání nebo o novém omezení způsobilosti k právnímu jednání může být rozhodnuto jen za podmínek uvedených v tomto zákoně.“

Rozhodnutí o zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům vydaná před účinností nového zákona by měla být automaticky přezkoumána podle nového zákona během tří let od nabytí jeho účinnosti. Důvodem je především skutečnost, že institut zbavování i omezování způsobilosti k právním úkonům byl v minulosti a dosud je značně nadužíván, není proto možné, aby takové zásahy trvaly i nadále, obzvláště pokud bude možné nahradit je alternativními opatřeními.

II. PŘIPOMÍNKY K §§ 390 – 395 (Zákonné zastoupení a opatrovnictví)

25. K § 390:

Navrhujeme nahradit slova „ochranu zastoupeného a jeho práv“ slovy „realizaci a ochranu práv a zájmů zastoupeného“.

Tato formulace je širší a dle našeho názoru lépe vystihuje účel opatrovnictví. Opatrovník by měl sledovat nejen pasivní ochranu, ale i aktivní realizaci práv, ale i ostatních zájmů opatrovance.

26. K § 391:

Doporučujeme vložit před slovo „zdraví“ slova „závažné ohrožení jeho“ a před slova „podobný zvlášť závažný důvod“ slova „u nezletilého“.

Možnost odejmout věc zvláštní obliby by neměla být upravena stejně v případě dítěte a dospělé osoby. U dospělého by důvodem pro odebrání věci mohlo být nanejvýše ohrožení života nebo závažné ohrožení zdraví.

27. K § 391:

Doporučujeme slovo „umístění“ nahradit slovem „pobytu“.

Terminologie „umístění“ v sociálním zařízení neodpovídá principům zákona o sociálních službách. Při poskytování sociálních služeb v residenčním zařízení se jedná o smluvní vztah rovnocenných parterů – klienta a poskytovatele, kdy individualita a vůle klienta musí být respektována, přestože je klient zastoupen zákonným zástupcem nebo opatrovníkem.

28. K § 394:

Doporučujeme upravit rovněž otázku prokazatelných nákladů opatrovníka.

29. K § 395 odst. 3:

Doporučujeme nahradit slovo „není-li“ slovem „neplní-li“ a vypustit slova „schopen plnit“.

Důvodem odvolání opatrovníka by mělo být nejen neplnění jeho povinností, jestliže toho schopen není, ale tím spíše i neplnění povinností, jestliže toho schopen je.

III. PŘIPOMÍNKY K §§ 396 - 414 (Opatrovnictví člověka)

30. K § 396:

Navrhujeme nahradit slova „zbavil svéprávnosti nebo ve svéprávnosti omezil“ slovy „omezil ve způsobilosti k právnímu jednání“ a za slova „jednání“ doplnit slova „tomu, jemuž zdravotní stav působí obtíže při správě jeho jmění nebo hájení jeho práv“.

Viz odůvodnění k připomínce č. 1 (terminologie) a připomínce č. 2 (nemožnost zbavit svéprávnosti). Dále doporučujeme do demonstrativního výčtu doplnit i ustanovení opatrovníka podle § 398, aby tento případ byl zdůrazněn, neboť se jedná o situaci oproti platné právní úpravě novou.

31. K § 397 a § 414 odst. 5:

Ustanovení § 397 doporučujeme z důvodu přehlednosti a systematiky přesunout za § 414 a označit jej jako § 414a odst. 2. Ustanovení § 414 odst. 5 doporučujeme označit jako § 414a odst. 1.

32. K § 398:

Navrhujeme označit odst. 2 jako odst. 3 a vložit nový odstavec druhý tohoto znění: „(2) Opatrovník jmenovaný podle odst. 1 je oprávněn činit úkony jen společně

s opatrovancem nebo v souladu s prokazatelným projevem vůle opatrovance. Pokud vůli opatrovance nelze zjistit, rozhodne ve věci na návrh opatrovníka soud.“

Toto ustanovení představuje jednu z alternativ k omezení způsobilosti – ustanovení opatrovníka bez omezení způsobilosti. Doporučujeme, aby ustanovení jasně stanovilo, že opatrovník může činit úkony pouze společně s opatrovníkem. Toto opatření bude vhodné zejména v těch případech, kdy není obava, že aktivním právním jednáním vznikne dotčené osobě újma, ale kdy by újma mohla vzniknout v důsledku toho, že osoba by sama určité úkony neučinila (například žádost o sociální dávky). Nezbytná pomoc bude v tomto případě poskytnuta ustanoveným opatrovníkem. Pro případ rozporu vůle opatrovance a opatrovníka nebo pokud vůli opatrovance nebude možno zjistit, by měl být stanoven kontrolní mechanismus, jehož účelem je zajistit, že opatrovník nebude rozhodovat de facto samostatně. Zavedení opatření, kdy ustanovený opatrovník může jednat pouze společně s dotčenou osobou, vyplývá ze zásady č. 2 odst. 6 Doporučení č. R (99) 4 Výboru ministrů o zásadách týkajících se právní ochrany nezpůsobilých dospělých osob i z čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

33. K § 398 odst. 2:

Navrhujeme za slova „odstavce 1“ vložit slova „a § 44a“.

Doporučujeme doplnit ustanovení § 44a, aby bylo zřejmé, že ani v tomto případě se neustanovuje opatrovnická rada.

34. K § 401 odst. 1:

Navrhujeme vypustit slova „je-li schopen je podat“ a nahradit slova „přihlédnout k němu“ slovy „vycházet z něj“.

Soud by měl mít povinnost vyslechnout vyjádření opatrovance nebo jinak zjistit jeho stanovisko vždy. Možnost výjimky by opět vedla k praxi, jaká funguje dnes, tj. že pravidelně osoba, o kterou se jedná, vyslechnuta není a není poučena o svém právu být slyšena. Dále navrhujeme formulaci, které ještě více zdůrazní zásadu, že stanovisko osoby, jíž se ustanovuje opatrovník, má být pro soud zásadně rozhodné.

35. K § 401 odst. 2:

Navrhujeme za slovo „jmenuje“ v první větě vložit slova „osobu, kterou navrhl opatrovanec. Není-li to možné, jmenuje“.

Mělo by zásadně platit, že opatrovníkem soud jmenuje osobu, kterou navrhuje člověk, kterému má být opatrovník ustanoven, splňuje-li tato osoba podmínky pro ustanovení opatrovníkem.

36. K § 401 odst. 2 a 3:

Poslední větu v odst. 2 doporučujeme uvést jako první větu v odst. 3 a jako třetí větu navrhujeme vložit větu „Předpoklady pro výkon funkce veřejného opatrovníka a pravidla výkonu opatrovnictví veřejným opatrovníkem upraví prováděcí právní předpis.“.

Je nezbytné, aby prováděcí právní předpis stanovil kvalifikační předpoklady a další podmínky pro výkon funkce veřejného opatrovníka (např. bezúhonnost, nezadluženost, další vzdělávání, další specifické předpoklady pro plnění funkce opatrovníka). Dále je nutné stanovit i jasná pravidla pro výkon opatrovnictví veřejnými opatrovníky.

37. K § 401:

Doporučujeme vložit nový odst. 4 tohoto znění:

„(4) Pokud soud jmenuje opatrovníkem příbuzného, jinou osobu opatrovanci blízkou, nebo jinou vhodnou osobu, může to být jen zletilá osoba, která má k opatrovanci zvláštní vztah, osvědčí o opatrovance dlouhodobý a vážný zájem i schopnost projevat jej do budoucna a jejíž zájmy neodporují zájmům opatrovance.“

Zákon by měl upravovat podmínky pro jmenování opatrovník z řad příbuzných nebo jiných osob opatrovanci blízkých.

38. K § 402 odst. 1:

Doporučujeme v první větě vložit před slova „osoba opatrovanci blízká“ slova „opatrovanec nebo“ a ve třetí větě vložit před slova „každá osoba opatrovanci blízká“ slova „opatrovanec a“.

Právo žádat ustanovení opatrovnické rady a právo účastnit se jejích zasedání by mělo zásadně příslušet i opatrovanci. To přispěje k ochraně jeho zájmů, neboť bude zajištěno jeho informování o činnosti opatrovnické rady.

39. K § 402 odst. 1:

Navrhujeme za slovo „přítel“ vložit slova „nebo zástupce organizace hájící zájmy opatrovance“.

Doporučujeme, aby zákon přiznal určitá oprávnění i zástupcům (neziskových) organizací, které jsou v kontaktu s opatrovancem za účelem hájení jeho zájmů (např. právo odvolat se proti rozhodnutí opatrovnické rady). Z toho vyplývá i potřeba, aby se tyto osoby mohly účastnit schůze k ustanovení opatrovnické rady.

40. K § 402 odst. 2:

Navrhujeme na konec věty doplnit slova „nebo i bez návrhu“.

Doporučujeme doplnit možnost, aby možnost svolat schůzi k ustanovení opatrovnické rady měl soud i bez návrhu. To přispěje k dalšímu posílení práv opatrovance a kontroly jednání opatrovníka.

41. K § 402 odst. 4:

Navrhujeme za slovo „každá“ vložit slovo „přítomná“ a doplnit druhou větu v tomto znění: „Opatrovanci hlas náleží, pokud o to projeví zájem.“

Doporučujeme upřesnit, že hlasovací právo přísluší oprávněným osobám pouze za předpokladu, že jsou přítomny na schůzi. Původní ustanovení by nebylo praktické vzhledem k zřejmě neurčitému a měnícímu se okruhu oprávněných osob zejména z řad přátel opatrovance. Pokud se schůze bude účastnit i opatrovanec, mělo by být ponecháno na jeho rozhodnutí, zda chce nebo nechce hlasovat. Viz též připomínka k § 402 odst. 1, kde navrhujeme, aby opatrovanec byl osobou oprávněnou se schůze k ustanovení opatrovnické rady účastnit.

42. K § 408 odst. 2:

Navrhujeme druhou větu vypustit a první větu uvést v tomto znění: „Opatrovnická rada přizve na zasedání zejména opatrovníka, opatrovance a další oprávněné osoby navržené opatrovancem.“

Na zasedání opatrovnické rady by měl být vedle opatrovníka zásadně zván i opatrovance, aby byl informován o věcech opatrovnickou radou projednávaných. I když opatrovanec bude přizván, nemusí svého práva využít. Povinnost opatrovance vždy zvat ale zamezí případům, kdy by opatrovanec nebyl přizván, přestože je schopen úsudku a má vůli se jednání opatrovnické rady účastnit a její rozhodování ovlivnit. To, zda je opatrovanec schopen úsudku a vyjádřit svá přání k určité věci, může opatrovnická rada posuzovat, je-li opatrovanec na zasedání opatrovnické rady přítomen.

Další oprávněné osoby (příbuzní a přátelé opatrovance či zástupce (neziskové) organizace, která hájí zájmy opatrovance) by v praxi měly být zvány především na základě návrhu opatrovance. Za osoby oprávněné k účasti na schůzi opatrovnické rady by měly být považovány osoby oprávněné k účasti na schůzi k ustanovení opatrovnické rady podle ustanovení § 402 odst. 1.

43. K § 408:

Doporučujeme odstavec 3 označit jako odstavec 4 a doplnit odstavec 3 v tomto znění: „(3) Opatrovnická rada je usnášeníschopná, jsou-li přítomni všichni tři její členové.“

Návrh zákona opomíjí řešit usnášeníschopnost opatrovnické rady. Doporučujeme proto doplnit ustanovení, podle kterého bude opatrovnická rada usnášeníschopná za přítomnosti tří jejích členů.

44. K § 408 odst. 3:

Navrhujeme vypustit větu druhou a ve větě první nahradit slovo „přijala“ slovem „přijata“ a za toto slovo vložit slova „kdo hlasoval pro návrh a kdo proti návrhu“.

V zápise by z důvodu přesnosti, transparentnosti a průkaznosti mělo být vždy uvedeno, kdo hlasoval jakým způsobem, není proto ani třeba zavádět navrženou právní domněnku pro případ, že zápis o hlasování chybí. Nebude se jednat o větší zátěž toho, kdo zápis pořizuje. Pokud všichni přítomní hlasovali pro přijetí návrhu, lze toto uvést jednou větou.

45. K § 410 odst. 1 písm. b):

Navrhujeme uvést v tomto znění: „pobytu opatrovance v residenčním zařízení sociálních služeb, v zařízení lůžkových zdravotních služeb nebo v jiném podobném zařízení, nebo“.

Navrhujeme ustanovení sladit s terminologií zákona o sociálních službách a navrhovaného zákona o zdravotních službách. Pojem „uzavřený ústav“ se v žádném z těchto zákonů nevyskytuje. Opatrovnická rada by měla o pobytu opatrovance v uvedených zařízeních rozhodovat vždy, dopředu totiž nebude a nemůže být nikdy známo, zda se bude jednat o pobyt „trvalý“.

46. K § 410:

Navrhujeme vložit nový odstavec tohoto znění:

„(4) Na žádost opatrovance nebo opatrovníka rozhodne opatrovnická rada i o věcech, které jsou jinak mimo její působnost, jestliže vůle opatrovance je v rozporu s vůlí

opatrovníka. V tomto případě nahrazuje rozhodnutí opatrovnické rady jednání opatrovníka.“

Toto ustanovení stanoví fakultativní mechanismus kontroly opatrovníka v případech, kdy se nejedná o věc v působnosti opatrovnické rady. Bez tohoto ustanovení by mechanismus kontroly opatrovníka nebyl dostatečný.

47. K § 410:

Navrhujeme vložit nový odstavec tohoto znění:

„(5) Jestliže opatrovník jedná bez souhlasu opatrovnické rady ve věcech, v nichž měl jednat jen s tímto souhlasem, je právní jednání opatrovníka absolutně neplatné, ledaže opatrovnická rada toto jednání v přiměřené době dodatečně schválí.“

Doporučujeme do zákona doplnit ustanovení, které bude explicitně řešit situaci, kdy opatrovník jedná bez souhlasu opatrovnické rady, přestože měl jednat s jejím souhlasem. Důsledkem takového jednání by měla být absolutní neplatnost právního jednání opatrovníka s výjimkou případů, kdy toto jednání dodatečně schválí opatrovnická rada.

48. K § 411:

Navrhujeme před slovem „opatrovník“ vypustit slovo „nebo“, za slovo „opatrovník“ vložit slova „opatrovanec nebo organizace hájící zájmy opatrovance nebo jiná osoba pověřená opatrovancem“ a za slovo „může“ slovo „v zájmu opatrovance“.

Doporučujeme doplnit, aby právo navrhopvat přezkum rozhodnutí opatrovnické rady soudem měla navíc i nezisková organizace, která je ve spojení s opatrovancem nebo jiná osoba pověřená opatrovancem. Návrh na přezkum rozhodnutí opatrovnické rady by měl být vždy podáván jen v zájmu opatrovance. To přispěje k dalšímu posílení práv opatrovance.

49. K § 411:

Navrhujeme za slova „od přijetí rozhodnutí“ vložit slova „nebo ode dne, kdy se opatrovanec o rozhodnutí dozvěděl, nejpozději však do tří let od přijetí rozhodnutí“.

Navrhujeme doplnit ustanovení o subjektivní lhůtu, která běží od okamžiku, kdy se opatrovanec o rozhodnutí opatrovnické rady dozvěděl, pro případ, že se opatrovanec o rozhodnutí včas nedozví. V zájmu právní jistoty by v tomto případě platila objektivní tříletá lhůta. To přispěje k dalšímu posílení práv opatrovance.

50. K § 412:

Navrhujeme doplnit nov odst. 3 v tomto znění:

“(3) Opatrovanec je oprávněn nahlížet do spisu, který o něm vede soud. Má přístup ke každému dokumentu a rozhodnutí, které se týkají aktivit jeho opatrovníka a opatrovnické rady.“

Navrhujeme doplnit ustanovení, které zakotví právo opatrovance na informace týkající se činnosti opatrovníka a opatrovnické rady, které jsou k dispozici soudu. To přispěje k dalšímu posílení práv opatrovance.

51. K § 413 odst. 1:

Navrhujeme vypustit, za předpokladu, že bude platit § 44c.

Navrhujeme, aby způsobilost člověka ve věcech změny osobního stavu (manželství, rozvod) nebylo vůbec možné – viz námi navržené ustanovení § 44c. V těchto věcech neexistují totiž objektivní kritéria, podle kterých by za člověka mohl kdokoliv rozhodovat.

52. K § 414 odst. 1:

Navrhujeme nahradit slova „a opatrovnické radě; nerozhodne-li soud jinak, doručí jej také opatrovanci“ slovy „opatrovanci a opatrovnické radě“.

K § 414 odst. 2:

Navrhujeme na konec druhé věty doplnit slova „opatrovanci a opatrovnické radě“.

K § 414 odst. 3:

Navrhujeme za slovo „soudu“ doplnit slova „opatrovanci a opatrovnické radě“.

Opatrovanec by měl být vždy informován o soupisu jmění a vyúčtování, jinak by nebylo ani možné realizovat zásadu, že opatrovník má brát v úvahu přání opatrovance. To přispěje k dalšímu posílení práv opatrovance.

53. K § 414:

Navrhujeme odst. 4 označit jako odst. 5 a za odstavec 3 vložit nový odst. 4 v tomto znění:

„(4) V odůvodněných případech opatrovník předloží na žádost opatrovnické rady nebo soudu mimořádné vyúčtování. Přeje-li si to opatrovanec, předloží opatrovník mimořádné vyúčtování vždy. Mimořádné vyúčtování je opatrovník povinen předložit do dvou měsíců od vyžádání soudu, opatrovanci a opatrovnické radě.“

K posílení práv opatrovance a kontroly opatrovníka přispěje i právo opatrovance a opatrovnické rady požádat opatrovníka o předložení mimořádného vyúčtování. O předložení mimořádného vyúčtování by měl mít možnost požádat i soud z vlastní iniciativy. Pokud jde o žádost opatrovance, mimořádné vyúčtování by mělo být předloženo vždy. Ve všech případech by se mělo mimořádné vyúčtování předkládat opět soudu, opatrovanci a opatrovnické radě ve lhůtě do dvou měsíců od vyžádání.